Het 'nulde' hoofdstuk van de antilliaanse literatuur

In een aantal afleveringen bespreekt Wim Rutgers de oudste literaire voortbrengselen van onze eilanden, die in tegenstelling tot de algemeen gangbare opvatting niet aan het einde, maar al in de eerste helft van de 19de eeuw begonnen te verschijnen.

Vanaf de verovering door de Spanjaarden en later de machtsovername door de Nederlanders, predikten R.K. priesters min of meer geregeld op Curaçao, maar de werkelijke uitbreiding van de R.K. kerk vond pas plaats in de 19de eeuw, toen na de Franse Revolutie de vrijheid van godsdienst gewaarborgd was.

In 1824 kwam Martinus Joannes Niewindt als pastoor naar Curaçao, en hij is het symbool geworden van de R.K. emancipatie. Naast een aantal anderen, kwam ruim tien jaar later pastoor J.J. Putman (van 1837 - 1854) op Curaçao. Beiden hebben ze via hun drukkerijen te Barber en Santa Rosa voor heel wat religieuze publicaties gezorgd.

Op 31 maart 1828 deed Niewindt het verzoek om enkele onderwijzers aan te trekken ter onderrichting van het volk, "... al was 't slechts in de landstaal...". Maar het verzoek wordt afgewezen. Als later de eerste religieuzen onderwijs komen verzorgen, geven deze onderwijs in het Nederlands. Niewindt schrijft in 1842:

"Ik verheug mij als Nederlander dat de ijver onzer missionarissen zich zoo verre uitstrekt, dat zij trachten zooveel in hun vermogen is, om op de door hen bewoonde eilanden het Nederlandsch karakter te doen herleven en indien ik mij niet vergis, zal het gouvernement reden hebben om er hun dankbaar voor te wezen".

Maar al gaf men onderwijs in het Nederlands, in de kerk hanteerden de priesters, om het volk te bereiken, het Papiaments.

Monseigneur Niewindt en pastoor Putman publiceerden allereerst hun Curaçaose ervaringen in Nederlandse bladen als De *Godsdienstvriend*.

"Smakelijke missieverhalen, hoe het met zijn groenten gaat en zijn pinda-kweek, en hoe hij van zijn buurman op Brakkeput juken trekossen mag lenen..." schrijft Hartog: *Curaçao*, p. 831 over pastoor Putman.

En Niewindt publiceerde "zijn romantische missieverhalen van paardrijden en lemen hutten, wat in die tijd de goede toon was om interesse te wekken..." (id., p. 829).

In zijn *Levensschets*- de biografie van mgr. Niewindt - neemt Dahlhaus hiervan het een en ander op, o.a. hoe Putman zijn eerste kerk van stro, zijn 'misa di yerba' bouwde in 1838.

Maar voor ons is van belang dat Niewindt te Barber in 1843 en Putman te Santa Rosa in 1848 een eigen drukkerijtje oprichtten. "Ofschoon geen enkel produkt van deze drukkerij (te Barber) bekend is, weet men dat er in 1853 drie man werkten en dat het dus een flinke zaak was". (Hartog: *Curaçao*, p.833).

Putman bracht na zijn Europees verlof in 1848 een drukpers en de drukker J. van Herpen mee. Van zijn drukkerij zijn nog wel uitgaven bekend, waarvan er zes door Frank Martinus worden genoemd in zijn *Bibliografie van het Papiamentu*. Hartog schrijft dat de activiteit groot was. Curiositeits- halve geef ik hier de lijst weer die Dahlhaus publiceerde in zijn *Levensschets*; die een kleine aanvulling geeft op Frank Martinus.

LIJST VAN BOEKEN GEDRUKT OP DE PERS VAN HET VICARIAAT, ONDER MGR. NIEWINDT.

1850 Eerste honderdtal leerzame verhalen voor kinderen. Nieuwe uitgave naar de laatste oorspronkelijke vervaardigd, ten dienste der lagere scholen.

1851 Proeve eener Hollandsche Spraakkunst ten gebruike der algemeene armenscholen in de gemeente van de H. Rosa op Curaçao.
1851 Keda lamentaar i Resa. Oen present pa moetsjanan arieba dia di nan Promeer Santa Komoenion.
1852 Historia kortikoenan foor di Bijbel. 1)
1852 Evangelionan di toer Dia Domingo. 1)
1852 Bida di Hesu Kristoe. 1)
1853 Meditasjon arieba soefrimeentoe di Noos Senjoor Hesoe Kristoe.
1853 Orasjon pa difoetoenan. 1)
1853 Boeki pa moetsja katoliekanan. 1)
1853 Boeki pa orasjon pa katoliekanan.
1853 Egercicio di Kamina di Santa Kroes.
1854 Evangelionan di Dia Domingo i di maas principaal Fiesta den di anja. 1)
1856 Dia di Kristiaan, sanctificaar pa orasjon, etc. 1)

(p. 491)

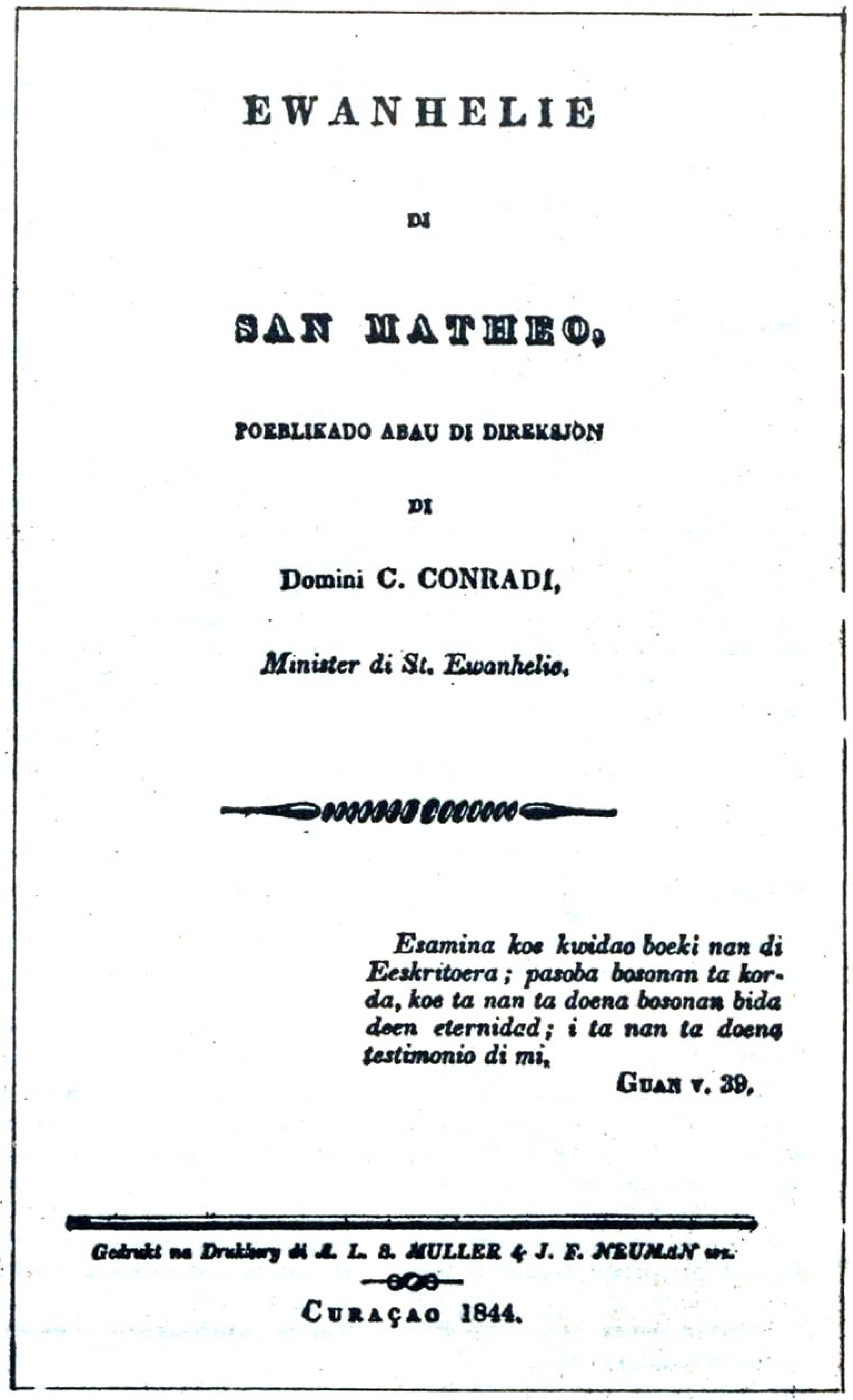

EWANHELIE

DI

SAN MATHEO,

POEBLIKADO ABAU DI DIREKSJÒN

DI

Domini C. CONRADI,

Minister di St. Ewanhelie.

Esamina koe kwidao boeki nan di Eeskritoera; pasoba bosonan ta korda, koe ta nan ta doena bosonan bida deen eternidad; i ta nan ta doena testimonio di mi,

GUAN v. 39.

Gedrukt na Drukkery di A. L. S. MULLER & J. F. NEUMAN en.

CURAÇAO 1844.

1) Door Frank Martinus niet genoemd; deze geeft nog wel: *Oen Floor ki J.J. Putman te boeta aienda, promeer ki eel ta habla adioos na poeeblo di St. Rosa arieba sepoelkro di soe roeman stimaar Joanna Adriana Putman* (1853).

Het lijkt mij mogelijk dat de door Martinus niet genoemde werken de verloren gegane van Barber zouden zijn.

Door deze uitgaven noemt Hartog, waarschijnlijk in navolging van Dahlhaus, de R.K. kerk "de eerste cultuurbrengster op ons eiland". Tegenover de R.K. kerk die het volk zocht te bereiken in de eigen taal, het Papiaments dat in die tijd al algemeen gebruikt werd, stond de protestantse gemeente die het Nederlands hanteerde, "maar omdat de kennis van het Nederlands uitermate gering was, moest de predikant bij het catechismus-onderricht wel eens iets toelichten in het Papiaments. Dit gold dus de kinderen van de blanke Protestanten". (Hartog: *Curaçao*, p. 847). Voor hen vertaalde Ds. Conradi (van 1837 - 1855 op Curaçao) het evangelie van Mattheus: *Ewanhelie di San Matheo, poeblikado abau di dereksjon di Domini C. Conradi.*

"De uitgave schijnt slechts een geringe oplage te hebben gehad en in de eigen protestantse kring weinig opgang te hebben gemaakt; de vertaling van de Handelingen der Apostelen, op schrift gereed, is nooit uitgegeven".(*Curaçao*, p. 847).

Aan deze didactisch-religieuze uitgaven ging in 1826 de eerste catechismus van Monseigneur Niewindt al vooraf: *Declaracion corticu di Catecismo pa uso di catolico.* Met deze uitgaven zijn we natuurlijk wel buiten ons terrein - de literatuur - beland, maar ik wilde hier toch even bespreken wat er als voorbeelden van religieuze werken voor 1866 op Curaçao nog meer van de drukpersen kwam, naast de *Curaçaosche Courant*. Wat ik kon vinden althans. De gevonden voorbeelden bewijzen wel dat ds. Bosch gelijk had toen hij schreef dat de priesters zich vanaf hun komst met 'volle borst op dit Papiamento toelagen'.

Om dan toch weer met de poëzie te eindigen, een klein kwatrijntje in het Papiament, daterend van 1839. Ik volg Dahlhaus:

"Vanuit Jamaica circuleerde namelijk in die dagen een smaadschrift tegen de pastoor met een inhoud van de meest kwetsende beschuldigingen, de laagste verdachtmakingen en de vuilste laster" (p. 155), die deze echter niet noemt. De Procureur des Konings waarschuwt tweetalig, "met wrevel en verontwaardiging bezield... tegen dit alhier verspreid spotschrift, hetwelk de titel voert: The conduct of the Reverend M.J. N...dt, considered in a letter to the Roman Catholics of Curaçao...". (Cur. Crt. 3, 10 en 17 augustus 1839).

De naam van 'de lasterlijke schrijver werd algemeen genoemd', maar Niewindt laat geen vervolging instellen. De schuldige schijnt zelf naar de pastoor te zijn gegaan op een donkere avond, waarna Dahlhaus vervolgt:

"In zijn nieuwjaarswijsjes zong het vrije volk - de slaven zouden zoo iets niet durven bestaan -

Bo a carbacha Robert Con
Nos pastor a duna pordon;
Carbachi berde na fiscalaat,
Cinco cien na mesa-ai-ai!!"

(*Levensschets*, p. 157)

Dit vroege voorbeeld van een Curaçaose puña wordt in de krant nog voorafgegaan door een dergelijke aanduiding op 4 augustus 1815:

"...it must be observed the poor negroes of this island used formerly to make verses and sing them (in their harmless way) through the streets..., but there now exists a strict law forbidding such practises; however, they frequently indulge themselves in the same manner with us planters *in the country*".

Als Monseigneur Niewindt in 1860 sterft wordt dit verlies alom betreurd, ook door de anti-katholieke *Curaçaosche Courant*. In St. Thomas dat 'een groot aantal Curaçaoënaars van afkomst telt' met wie Niewindt op zijn reizen in contact geweest was, verscheen een door "Jos" ondertekend nieuwsbericht dat het overlijden van de grote Niewindt betreurde, besloten met het volgende gedicht, dat weliswaar niet óp Curaçao geschreven werd en gedrukt, maar waarschijnlijk wel dóór een Curaçaoënaar; ik citeer uit de *Levensschets*; p. 486:

THE ORPHANS TO THEIR LAMENTED PASTOR

Thou art not lost - thy spirit giveth
Immortal peace and high it liveth!
Thou art not mute - with angels blending
Thy voice is still to us descending!
Thou art not absent - sweetly smiling
Wee see thee yet - our griefs beguiling
Still o'er our slumbers art thou beaming
The sunny spirit of our dreaming!

Thine eyelids seem not yet concealing
In death their orbs of matchless feeling'
Their living glance our hearts still numbers
Ah! sure they do but veil thy slumbers!
As kind thou art - for still thou art meeting
Our breast, which gives thee tender greeting!
And shall we deem thee alter' d' never
Thou art with us waking, dreaming, ever!

Pastoor Putmans 'misa di yerba', zijn 'paleis van maïsstroo' zoals hij het zelf noemde, werd in 1838 met veel bereidvaardige hulp in 'den tijd van acht dagen' gebouwd en was al gauw te klein 'om mij en de menigte te bevatten'. Er werd in gedoopt, getrouwd en catechismusles gegeven. Later verschenen er steviger en groter kerkgebouwen, maar altijd op die plaatsen waar het volk woonde. De activiteiten van de priesters hadden daarnaast een aantal religieuze Papiamentstalige uitgaven tot gevolg, maar tot literatuur kwam men niet. Dat bleef voorbehouden aan de blanke protestantse Nederlandstalige *Curaçaosche Courant*. ■

WIM RUTGERS

70505
70509
76244
TEL. 76256
RAPID N.V.
SINCE 1963
STA. ROSAWEG 53

TE KOOP AANGEBODEN:

NEPTUNESWEG

3 slaapkamers met ingebouwde kasten, badkamer, zitkamer, eetkamer, keuken met ingebouwde kastjes, overdekte voor- en zijporch, dienstbodekamer met badkamer en ingebouwde kast, berghok, deepwell, regenbak met pomp, washok. Eigendomsgrond 1100m^2.

Vraagprijs: *f*l. 165.000,-.
Beschikbaar n.o.t.k.